

Wie is Alard Rapa?

Een quick-scan naar zijn origine

In hertogelijke akten rond de periode 1170-1200 komt regelmatig de naam Alard Rapa voor als getuige, vaak in combinatie met Walterus Bach. Maar wie is toch deze Alard Rapa, die ook een belangrijke rol vervuld schijnt te hebben bij de stichting van 's-Hertogenbosch in 1185? Een korte speurtocht naar zijn identiteit en afkomst.

Wapen Jodoigne

Rapa

Voor de identificatie van onze Alard duiken we allereerst in de mogelijke betekenis van Rapa. Etymologisch zou Rapa kunnen verwijzen naar koolraap, dus mogelijk iemand die koolraap verbouwt. Of wellicht is het een patroniem met verwijzing naar de naam van zijn vader, die dan Radboud of iets dergelijks geheten zou moeten hebben. Eerder denk ik echter aan een verwijzing naar Repe(s), een goed in de buurt van Overrepen. Repe staat ook bekend als Otrepe.¹ De abdij van Averbode werd in 1134 gesticht op initiatief van Arnold II, graaf van Loon. In de oude boeken komt ene Conon de Repe voor, die medestichter is geweest van de abdij van Averbode. Deze Conon was ook heer van Diepenbeek en Schans. Hoogstwaarschijnlijk is hij dezelfde als Conon van Duras-Montaigu.^{2 3} Duikend in de genealogie van de graven van Duras-Montaigu en Loon (Loos) kom ik echter geen Alard of Adel(h)ardus tegen. Nu schijnt Alard synoniem te zijn met de voornaam Albert of A(d)elbrecht dus misschien zit daar nog een opening, maar voorlopig leidt deze zoektocht niet tot concrete resultaten.⁴ Op zoek naar andere aanwijzingen dan maar.

Bomale

Alard Rapa, ook wel genoemd 'De Bomale' was gehuwd met een dochter van Willem van Dongelberg genaamd Elisabeth.⁵ Deze Alard komt regelmatig voor als getuige in combinatie met Walter Bach en heeft een belangrijke rol gespeeld in de stichting van Den Bosch (1185).^{6 7} Alard Rapa wordt regelmatig vermeld als belangrijk adviseur van de hertog.⁸ Bomal, Bomale of Boemale is een dorp in Waals-Brabant in het district Jodoigne (Geldenaken). Vanouds waren de Heren van Jodoigne verwant met Gravin Alpaidis van Hoegaarden. Alpaide's dochter Erlinde (Rumigny) trouwde immers met Godfried van Jodoigne (c940-1021). Hun zoon Rudolf van Hasbanië en Jodoigne had een dochter Erlinde de Jodoigne, gravin van Duras (1030-1065), die trouwde met Otto I van Loon (1018-1085). Hiermee begon de dynastie van de graven van Duras-Montaigu en Loon.

Het district Jodoigne met ingelegene plaatsen

Kijken we in vogelvlucht naar de eigendomsverhoudingen in Bomale dan vinden we achtereenvolgens in 1312 ene Jamard de Rapelette, daarna Jacquemon de Rupemont (vermeld in register: eigendom van hertogin Marguerite {van York}, echtgenote van hertog Jan II van Brabant, gestorven ca 1330). Later kwam Bomale in handen van de familie Van Dongelberg en weer later in bezit van het geslacht De Glymes.⁹ Oorspronkelijk was Bomale in bezit van het geslacht De Morialmé.¹⁰

¹ [Vocabulaire des anciens noms de lieux de la Belgique orientale](#), Charles Marie, Joseph Grandgagnage, p.170

² [Le chapitre de Saint-Lambert à Liège](#), Volume 1, Joseph Henri, Louis De Theux de Montjardin, p.158

³ [Etude Sur Le Chartrier Et Le Domaine De L'abbaye](#) De Saint-jacques De Liege, Jacques Stienon, p.313

⁴ <http://racineshistoire.free.fr/LGN/PDF/Montaigu.pdf>

⁵ [Géographie et histoire des communes Belges](#): Province de Brabant, Jules Tarlier, Alphonse Wauters, p. 531

⁶ [Trophees tant sacres que profanes du Duché de Brabant](#), contenant l'origine ...,Christophre Butkens, p.49

⁷ Het [stadsrecht van Den Bosch](#) van het begin (1184) tot het Privilegium ... ,H. P. H. Camps, p.32

⁸ [Henri I, duc de Brabant 1190-1235](#), Volumes 1190-1235, Georges Smets, H. Lamertin, 1908, p.246, 248

⁹ [Géographie et histoire des communes belges](#), Volume 6, Jules Tarlier e.a., p.532

¹⁰ [Géographie et histoire des communes Belges](#): Province de Brabant ..., Volume 2, Jules Tarlier e.a., p.330

Gezicht op Ferme (versterkte boerderij) de Stocquoy te Jodoigne

Dame Damison

Rond 1212 treedt ene Dame Damison(de) de Bomale op met haar oudste zoon Wouter.¹¹ Deze Damison staat ook bekend als Damison de Pietrain of Pietremeau.¹² Dit Pietrain is een gehucht bij Jodoigne dat lange tijd in handen was van de geslachten Jauche en Rumigny. Zou deze Damison dezelfde kunnen zijn als de Yde Damison van Chievres, die trouwde met Nicolas III de Rumigny (1133-1179)? Damison de Chievres stierf rond 1179 dus dat zal dan wel een nazaat van haar zijn. Overigens was Nicolas III de Rumigny haar derde echtgenoot. Eerder trouwde zij met (1) Jean I de Chin, seigneur de Berlaymont en (2) Rasso IV, heer van Gavere.¹³ Haar dochter Yolande de Rumigny trouwde met Henri de Hierges, van waaruit een dochter Yolande de Hierges. Deze Yolande trouwde met Rasso de Dammartin en was weer de moeder van (Eve) Damison de Hierges, die weer de moeder was van Enguerrand d'Orbais en Bertha d'Orbais (gehuwd met Gerard de Jauche). Hmm, interessante leads. Zou deze Damison de Hierges de Dame Damison uit Bomale en Pietremeau zijn?

Molenbisoul en Stocquoy

Het bij Jodoigne gelegen Molenbisoul of Molenbais alsmede het nabijgelegen Stocquoy werden vanouds gerekend tot de eigendommen van de graven van Duras.^{14 15} Hertog Hendrik van Brabant getuigt rond 1203 dat Alard de Rapa (vermoedelijk vanwege overlijden) afstand heeft gedaan van het allodium dat eerder door Helwide de Molenbisoul is geschonken aan de kerk van Stocquoy.¹⁶ Alard had een broer Arnulf of Arnold en een broer Lambert.^{17 18} In de archieven wordt ook ene Arnould de Molenbisoul vermeld.¹⁹ Zou dit een broer van Alard kunnen zijn? In 1174 oorkondt Godfried III, hertog van Lotharingen de schenking van een hoeve te Mélin (bij Jodoigne) aan de kerk van Averbode door Alardus Rape. Als achterleenman geeft hij daarom zijn leen terug aan zijn heer (Gilles de Duras) en deze aan de hertog. Deze laatste als eerste eigenaar, doet hiermee afstand van het goed.^{20 21} Overigens had Erlende de Jodoigne, moeder van Giselbert, graaf van Duras reeds in 1024 land in Stocquoy geschonken aan de kerk, samen met de tienden van Molenbisoul, maar blijkbaar was zij gestorven voordat de schenking geformaliseerd had kunnen worden. Jaren later volbracht Julienne de Duras, weduwe van graaf Godfried en op advies van haar tweede man Enguerrand d'Orbais de schenking aan de abdij van Heylisseem zoals Erlende de Jodoigne deze had bedoeld. Echter, na de dood van gravin Julienne, betwiste haar zoon Pierre de Duras, kanunnik in het kapittel van St. Lambert te Luik deze schenking. Enfin, het werd nog een heel gedoe, waarna broer Gilles de Duras uiteindelijk de schenking van Molenbisoul zoals in 1174 beloofd door Arnould de Molenbisoul²²

¹¹ [Géographie et histoire des communes Belges](#): Province de Brabant ..., Volume 2, Jules Tarlier e.a., p.330

¹² [Géographie et histoire des communes belges](#), Volume 6, Jules Tarlier e.a., p.241

¹³ [Geni.com](#)

¹⁴ [Dictionnaire des noms de lieux en Wallonie et à Bruxelles](#), Jean-Jacques Jespers, p.418

¹⁵ [Dictionnaire des noms de lieux en Wallonie et à Bruxelles](#), Jean-Jacques Jespers, p.560

¹⁶ [Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de la Belgique](#), Volume 25, Ch. Peeters, 1895, p.489

¹⁷ [Bulletin de la Société d'art et d'histoire du diocèse de Liège](#), Volume 2, 1882, p.216

¹⁸ <http://users.skynet.be/ceustermans/famter3.html>

¹⁹ [Mémoires de la Classe des lettres](#): Collection in-80, Volume 62, Nummers 1-2, Académie royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique. Palais des académies, 1971, p.95

²⁰ [Analecta Praemonstratensia, Volume 66](#), 1990, p.46

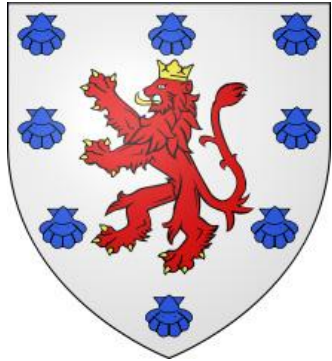
²¹ [Bulletin de la Commission royale d'histoire](#), 1880, p.134

²² [Opera diplomatica et historica](#), in quibus continentur ., Aubertus Miraeus e.a., p.1180

bevestigde aan de Hospitaliers de Saint-Jean de Jérusalem. Geïnteresseerden kunnen het hele verhaal nog eens rustig nalezen in de annalen van de 'Societe Archeologique de Namur'.²³

Herbais

De getuigen bij de schenking van Arnoul de Molembisoul waren Hengo de Molenbasio, Joannes Rufus de Molenbeseul, Oliverius de Hupanio (Hupain), Abraham de Jacelette en Joannes de Streis. In de boeken wordt rond 1188 ook ene Abraham, ridder van Molembisoul vermeld, met rond 1240 een zoon Henri, ridder van Herbais.²⁴ Dit Herbais is weer een gehucht van Pietrain, allemaal in de buurt gelegen dus. Deze familie d'Herbais voerde een wapen van zilver met een leeuw en 8 schelpen. Het geslacht d'Herbais stamt weer af van het geslacht Dammartin en Dammartin-Warfusee²⁵, de stamvaders van de clans Awans en Waroux, die in de periode 1298-1335 ongenadig met elkaar in de clinch lagen.²⁶ We kunnen dus wel stellen dat de omgeving van Jodoigne/Pietrain/Herbais een rijke voedingsbodem voor illustere geslachten is geweest.

Wapen familie d'Herbais

Rutboldi de Hulsbecca

Alardus Rapa doet reeds rond 1156 afstand van zijn rechten in de eigendommen van ene 'Rutboldi de Hulsbecca' en schenkt deze aan de abdij van Vlierbeek ter nagedachtenis aan hem en zijn vrouw. Ook wordt in deze akte ene '*Iohannis nepotis sui*' als zijn neef vermeld.²⁷ Hulsbecca of Hulsbeek is een gehucht in de gemeente Geetbets tussen St.Truiden en Diest. Hulsbeek was bezit van de Hertog van Brabant ofwel hun voorgangers de Hertog van Leuven. Geetbets heette overigens rond 1156 'Bece' en het ingelegene kasteel Elsmeren in 1299 'Castro de Bece'.²⁸

Rummen (Rumigny)

In Geetbets ligt tevens de heerlijkheid Rummen. Geetbets is de meest oostelijk gelegen gemeente van de provincie Vlaams-Brabant. Geetbets zelf heeft steeds behoord heeft tot het hertogdom Brabant. Rummen en Grazen anderzijds, op de rechteroever van de rivier Gete, behoorden tot de Franse revolutie toe aan het graafschap Loon, het latere prinsbisdom Luik. De Gete vormde niet alleen de bestuurlijke grens tussen deze latere fusiegemeenten, maar was ook op andere gebieden een duidelijke scheidinglijn (o.a. dialect, aardrijkskundige streken, etc). De streek lag op de eerste verdedigingslinie van het hertogdom Brabant tegen de agressors uit het oosten. Steden als Halen, Zoutleeuw en Tienen vingen de eerste klappen op en het duurde vaak jaren voor ze zich daarvan herstelden. Toen Ermengarde, de gravin van Loon, in 1078 het grondgebied van Rummen aan de kerk van Saint-Barthelémy te Luik schonk, was dat meteen de eerste keer dat de naam Rummen in een geschreven document opdook. Over deze Ermengardis is veel gespeculeerd, maar de meest recente berichten zijn dat deze echtgenote van graaf Emmo van Loon, een telg uit het geslacht Van Hornes zou zijn.²⁹ Rummen betekent 'ruim, uitgestrekte gronden'. De graven van Loon zouden later in de Rummense geschiedenis nog meer opduiken. Zo was het bijvoorbeeld graaf Arnold VII van Loon die in 1233 het Oriëntenklooster te Rummen stichtte. Dit cisterciënzerinnenklooster aan de oever van de Melsterbeek, werd al vlug met meerdere schenkingen begiftigd waardoor het al snel een vrij belangrijk klooster werd met vele eigendommen. In Rummen bijvoorbeeld behoorden grote boerderijen als Terlenen (1240), Terborg (1240) en Tervreundt/Segeraet (1302), tot het patrimonium van het klooster.³⁰ In 1240 werd het dorp Rummen door graaf Arnold IV van Loon aan Willem van Montferrant verkocht. Het bleef in handen van zijn nazaten tot 1397. De naam Rummen maakte ook een evolutie door: Rumines (1078), Romyne (1138), Ruminey/Rumigny (1330), Rumeny, Rumene en tenslotte Rumiens (1905).³¹ Het oudste leenroerig goed te Geetbets was het 'Hof ten Hove' dat misschien reeds in de 8^e eeuw werd gesticht. De hertogen van Brabant, of misschien vroeger reeds de graven van Leuven, belastten de bewoners van dit hof met het toezicht op de grens met

²³ [Annalen \(XXe volume\) van de Societe Archeologique de Namur](#), p.131-144

²⁴ [Canton de Genappe](#) ; Canton de Nivelles ; Arrondissement de Nivelles: Ville ..., Jules Tarlie e.a., p. 242

²⁵ <http://specicom.net.winweb10.ovh.net/CRAENGLISHIEN/Herbais.asp>

²⁶ [De oorlog tussen de clans Awans en Waroux](#) (1298-1335)

²⁷ [Thesaurus diplomaticus \("New Wauters"\), Brepols](#), 1997, charter nr. W1969

²⁸ [Gids voor Vlaanderen](#) / 2007 / druk 1, p.384

²⁹ [Rechtzetting over de identiteit van gravin Ermengardis](#), Jules van de Weijer, vertaald door John van Simpsen, 2014

³⁰ [Website Gemeente Geetbets](#) www.geetbets.be

³¹ www.wikipedia.nl

het prinsbisdom Luik en met de scheepvaart op de Gete. In de vroege middeleeuwen bestond het hof uit een burcht of wachttoren op een kunstmatige berg of motte.³²

Conclusie

Alhoewel niet onomstotelijk bewezen, lijkt Alard Rapa, tenminste als we de eigendommen volgen, toch af te stammen van de graven van Duras-Montaigu alias de heren van Repe, Diepenbeek en Schans. Als hij niet direct afstamt van dit huis, dan lijkt hij in ieder geval hieraan verwant te zijn. De graven van

Duras en Loon sproten op hun beurt uit het geslacht van Alpaidis van Hoegaarden, dus daar ligt een duidelijke link en verwantschap met de geslachten De Jauche, Rumigny-Florennes en wellicht ook Morialmé. Via zijn eigen huwelijk met Elisabeth, dochter van Willem, was hij al verbonden met het geslacht Van Dongelberg. Volgens sommigen waren telgen uit het geslacht Rape vazal van de graven van Leuven. Hulsbeek in Geetbets was in bezit van de graven van Leuven, dus dat zou kunnen. In 1184 lijfde hertog Henri I van Brabant Jodoigne en Jauche in bij het hertogdom Brabant. Zou met het einde van de zelfstandigheid van deze heren de uittocht naar het noorden richting Tilburg en Den Bosch zijn begonnen? Alard Rapa bleef in ieder geval adviseur van de hertog en speelde samen met Gerard van Grimbergen en Wouter van Houtem een belangrijke rol in de stichting van Den Bosch (1185). Niet bekend is of Alard Rapa ook verwant is met Walter Bach. De beide heren kenden elkaar in ieder geval wel en verkeerden vermoedelijk in dezelfde sociale kringen. Walter Bach zou volgens sommige bronnen immers later trouwen met dochter Geertrude van Giselbert van Tilburg {De Jauche Van Landen}. Walter Bach getuigt in hertogelijke akten altijd vlak na Alard Rapa, dus dat zou kunnen betekenen dat Walter Bach zelf ook niet bepaald de eerste de beste was. Naar alle waarschijnlijkheid was hij zelf tevens een zeer gewaardeerd adviseur van de hertog.

H.L. van Broekhoven
Schiedam, 29 april 2015

CAPUT LXVII.

ARNULPHUS de Molembesu benefacit Fratribus Jerosolymitanis Geldoniae apud Ecclesiam S. Medardi in communitate viventibus, anno 1174.

IN nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis. Notum sit omnibus tam posteris quam presentibus, quod ARNULPHUS de Molembesu tempore Frederici Imperatoris in excidium euntis Italicum terram suam & cunctas possessio-

officium celebrandum Christi, tutelæ Gili Comitis, Fratribus suis Petro & Conone ad opus Ecclesiæ faventibus diligenter deputavit.

Quod tamen hac ratione consultus perconfideravit, ut si post aliquod temporis spacium in Patriam suam remearet, ad Terram suam & possessiones suas liberè & quietè accedere non differret.

³² www.wikipedia.nl